

Asia: VN/21073/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Oikeushallinnon erityisviranomaisista ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lapsiasiavaltuutettu pitää esitysluonnoksen tavoitteita kannatettavina. On myönteistä, että erityisviranomaisten itsenäistä ja riippumatonta asemaa pyritään korostamaan sekä samalla vapauttamaan resursseja sisältötyöhön. Esitysluonnoksessa esiin tuodut nykymallin haasteet (esim. s. 28) ovat läsnä lapsiasiavaltuutetun toimiston työssä, ja hallinto on erityisesti pienelle viranomaiselle tällä hetkellä hajanainen, epäselvä ja raskas. Nykyjärjestely on myös henkilösidonainen ja siksi hyvin haavoittuva.

Huomioita käytännön toteutuksesta

Lapsiasiavaltuutettu pitää perusteltuna, että hallintopalveluyksikön tehtävistä säädetään eityhjentävästi (3 §). Jotta tavoite resurssien vapauttamisesta sisältötyöhön toteutuu, on tärkeää, että hallintopalveluyksikkö pystyy vastaamaan joustavasti erityisviranomaisten tukitarpeisiin. Lapsiasiavaltuutettu pitää hyvänä ratkaisuna, että kukin erityisviranomainen määrittelee yhdessä hallintopalveluyksikön kanssa palvelusuunnitelman. On myös tärkeää, että palvelusuunnitelmia (5 §) voidaan tarvittaessa päivittää tavalla, joka ei kuormita erityisviranomaisia tai hallintopalveluyksikköä. Tilannekohtainen joustavuus esimerkiksi kilpailutus- tai käännöspalvelujen kohdalla olisi myös hyvä säilyttää, jotta päivittäisessä työssä voitaisiin toimia kunkin tilanteen vaatimalla tavalla tehokkaasti. Hallintopalveluyksikölle voi tulla samanaikaisesti useilta erityisviranomaisilta pyyntöjä, jolloin sen mahdollisuudet vastata palvelutarpeeseen luonnollisesti hidastuvat. Näissä tilanteissa on hyvä olla yhteiset säännöt sille, miten palvelusuunnitelmista poiketaan. Käytännön tasolla on kiinnitettävä huomiota siihen, että erityisviranomaiset saavat tasapuolisesti palveluja hallintopalveluyksiköltä. Erityisviranomaisten koko ja toimenkuva vaihtelevat suuresti, eikä näillä tekijöillä tule olla vaikutusta siihen, miten tukipalveluja tarjotaan.

Resurssien vapauttaminen sisältötyöhön on pienen toimijan kannalta erityisen tärkeää. Onkin myönteistä, että hallintopalveluyksiköltä saa tukea muun muassa tietosuoja-asioissa ja hankinta- sekä kilpailutuskysymyksissä. Tehokkuutta voisi parantaa myös se, että tuleva hallintopalveluyksikkö toimisi erityisviranomaisten keskitettynä yhteystahona valtion yhteisten palveluntuottajien suuntaan. Joidenkin tehtävien keskittäminen hallintopalveluyksikköön, kuten yhteisissä koulutusasioissa ja tietokanta-aineistojen hankinnoissa, tukisivat erityisviranomaisten työtä kustannustehokkaalla tavalla.

Lapsiasiavaltuutetun toimistoon liittyviä erityisnäkökohtia

Lapsiasiavaltuutettu pitää erittäin myönteisenä, että toimiston sijainti Jyväskylässä on nyt kirjattu hallituksen esitykseen. Se, että lapsiasiavaltuutetun toimisto toimii Jyväskylässä, tulisi kuitenkin huomioida uudistuksessa hallintopalvelujen järjestely- ja toteutusvaiheessa. Etätyöskentelyn sujuvammaksi tehneestä ja covid-19-pandemian jouduttamasta digiloikasta huolimatta esimerkiksi juoksevan hallinnon sujuvuuden, tukihenkilöstön saatavuuden ja virkamatkajärjestelyjen kannalta on edelleen merkitystä sillä, että hallintopalveluita hoitava virkamies on jatkossakin erityisviranomaisen kanssa fyysisesti samoissa tiloissa. Oman hallintovirkamiehen fyysinen läsnäolo toimipisteessä turvaa niin ikään erityisviranomaisen itsenäisyyttä ja riippumattomuutta. Käytännön työn toimivuuden kannalta on myös tärkeää, että tietyt hallinnolliset tehtävät säilyvät edelleen erityisviranomaisella. Lisäksi hallintopalveluyksikön resursoinnissa tulee huomioida erityisviranomaisten määrältään ja luonteeltaan erilaiset tukitarpeet.

Esitysluonnoksessa on kiitettävästi tunnistettu erityisesti pienten viranomaisten haavoittuvuus (s. 29-30), ja nyt esitetyillä muutoksilla pyritään osaltaan nimenomaisesti hallinnon haavoittuvuuden vähentämiseen (s. 36). Tämä on kannatettava pyrkimys, ja hallinnon haavoittuvuusriskit oletettavasti vähenevät keskitetyssä mallissa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston pienestä koosta johtuen hallinnolliset tehtävät vaikuttavat sisältötyön resursseihin enemmän kuin suuremmilla tahoilla. Lisäksi sijaisuuksia ja hallinnollisen työn vastuita on haastavaa koordinoita kuuden henkilötyövuoden organisaatiossa. Huomautamme tässä kohdin, että lapsiasiavaltuutetun toimistossa työskentelee vakituisesti 6 henkilöä, ei 8-17 henkilöä kuten s. 8 mainitaan. Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että viranomaisen toiminnan haavoittuvuutta voidaan vähentää takaamalla sille toiminnan kannalta riittävät resurssit. Tämä käy ilmi myös kansainvälisestä vertailusta, josta esitysluonnoksessakin mainitaan kohdassa 5.2.

Muuta huomioitavaa

Lapsiasiavaltuutetulle jää esitysluonnoksen perusteella osin epäselväksi, miksi hallintopalveluyksikön johtaja nimetään viideksi vuodeksi kerrallaan. On varmasti totta, että näin tuetaan virkakiertoa ja viraston jatkuvaa kehittämistä ammattitaitoisesti (s. 52), mutta määräaikaisuudet myös aiheuttavat säännöllisin väliajoin tarpeen perehdytykselle, joka vie aikaa hallintopalveluyksikön (ja mahdollisesti erityisviranomaisten) ydintehtäviltä. Toisaalta on todettava myönteisenä se, että virkakausia ei ole

rajoitettu, joka mahdollistaa myös pitkäjänteisemmän sitoutumisen hallintopalveluyksikön kehittämiseen johtotasolla.

Virastolle ehdotetaan perustettavaksi ohjausryhmä, joka olisi oikeushallinnon erityisviranomaisia yhdistävä elin (7 §), mutta kuitenkin ilman itsenäistä ratkaisovaltaa. Ehdotetun asetuksen muotoilussa ("Ohjausryhmässä käsitellään tuki- ja kehittämispalvelujen laadunseurantaa, merkittävimpiä hallinnollisia asioita ja niihin liittyviä kehittämislinjauksia. Ohjausryhmässä voidaan käsitellä myös muita yhteisiä asioita.") ohjausryhmän tehtävä jää hyvin yleiselle tasolle. Käytännössä tulisi huolehtia siitä, etteivät ohjausryhmässä käsiteltävät asiat kuormita tarpeettomasti erityisviranomaisten toimintaa ja resursseja.

Vahtera Sonja
Lapsiasiavaltuutetun toimisto